

**Handläggningen av ett tvångsmedelsärende vid Riksenheten mot
internationell och organiserad brottslighet**

---

1. SAMMANFATTNING

Nämnden har granskat handläggningen av ett tvångsmedelsärende i vilket en åklagare beslutat att underlåta att underrätta två enskilda om att de varit föremål för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

Nämnden anser att åklagarens hantering av underrättelse till enskilda förtjänar kritik. I beslut om att skjuta upp respektive underlåta underrättelse har åklagaren hänvisat till sekretess och även angett att integritetsintrånget varit ringa och att en underrättelse vore uppenbart utan betydelse. Nämnden konstaterar att det inte är lagligen möjligt att skjuta upp underrättelse med hänvisning till att integritetsintrånget varit ringa eller att en underrättelse vore uppenbart utan betydelse. Omständigheterna i ärendet bedöms inte heller vara sådana att det varit motiverat att underlåta underrättelse på dessa grunder. Det har inte, trots frågor från nämnden, varit möjligt att utläsa vilka uppgifter som åklagaren beaktat vid bedömning av om sekretess hindrat att de enskilda underrättas. Åklagaren har dessutom i samtliga beslut som rör underrättelse, liksom i sitt yttrande till nämnden, angett att det förelegat synnerlig anledning att underlåta underrättelse, trots att någon sådan undantagsgrund inte finns angiven i lag.

Från ett rättssäkerhetsperspektiv är det angeläget att undantag från underrättelseskyldigheten endast görs på de grunder som anges i lag och att det i varje enskilt fall görs en noggrann och individuell prövning av om en enskild ska underrättas om tvångsmedelsanvändning eller inte.

Nämnden konstaterar också att åklagarens beslut om att förstöra materialet från den hemliga tvångsmedelsanvändningen har dröjt oacceptabelt lång tid. Dröjsmålet har uppgetts bero på bristande kunskap om den rättsliga regleringen.

2. BAKGRUND

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) har mottagit två beslut där en åklagare med hänvisning till bl.a. viss sekretess beslutat att underlåta att underrätta enskilda om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning). Mot bakgrund av uppgifterna i underrättelserna beslutade nämnden att granska handläggningen av tvångsmedelsärendet för att kontrollera om det handlagts i enlighet med lag eller annan författning.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

3.1. Underrättelse till enskild

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken (RB). Syftet med bestämmelserna är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit och att reagera mot vad han eller hon kan anse ha varit en rättsstridig åtgärd.¹

Utgångspunkten är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig övervakning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § första stycket RB). Om övervakningen har avsett ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som innehafts av någon annan än den misstänkte, ska även innehavaren underrättas (27 kap. 31 § andra stycket RB). En underrättelse om att hemlig övervakning har använts ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). Det är enligt 14 b § förundersökningskungörelsen (1947:948) åklagaren som ansvarar för att en enskild underrättas om att hemliga tvångsmedel har använts.

Det finns dock åtskilliga undantag från underrättelseskyldigheten. Någon underrättelse behöver inte lämnas om den berörde redan har fått del av eller tillgång till uppgifterna, t.ex. vid delgivning av förundersökningsmaterialet. Det behövs inte heller någon underrättelse om en underrättelse med hänsyn till omständigheterna är uppenbart utan betydelse (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). Så kan exempelvis vara fallet om en innehavare av en avlyssnad teleadress bistår de brottsbekämpande myndigheterna.² Vidare görs undantag från underrättelseskyldigheten om det är fråga om inhämtning av historiska uppgifter vid hemlig övervakning där övervakningen syftat till att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet, om integritetsintrånget för den enskilde kan antas vara ringa (27 kap. 31 § andra stycket RB). Härutöver är vissa brottstyper som

---

¹ Prop. 2006/07:133 s. 30.

² Prop. 2006/07:133 s. 84.

Säkerhetspolisen utreder generellt undantagna från underrättelseskyldigheten (27 kap. 33 § tredje stycket RB).

Ytterligare ett undantag är att någon underrättelse inte behöver lämnas om det råder viss i lag angiven sekretess (27 kap. 33 § första stycket RB). Underrättelsen får då skjutas upp till dess att sekretess inte längre gäller. Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades behöver den enskilde inte underrättas. Åklagaren ska återkommande pröva om sekretess hindrar att underrättelse lämnas och en slutlig prövning ska göras när ettårsfristen har löpt ut. Om åklagaren inte själv har tillgång till uppgifter som grundar eventuell sekretess ska underlag för beslutet inhämtas från polisen.³ I de fall då åklagaren avstår från att underrätta den enskilde ska i stället nämnden underrättas.

Den sekretess som kan föranleda att en underrättelse skjuts upp och i förlängningen underlåts är bl.a. förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). En typisk situation kan vara att en underrättelse skulle vara till men för en pågående förundersökning eller röja åtgärder av betydelse i andra pågående eller förestående förundersökningar. Det kan också handla om att spanings- och underrättelseverksamhet riktad mot exempelvis kriminella grupperingar skulle kunna försvåras eller omintetgöras.⁴ Även sekretess till skydd för enskilds personliga och ekonomiska uppgifter i brottsbekämpande verksamhet kan medföra att en underrättelse skjuts upp eller underlåts (35 kap. 1 § OSL). Annan sekretess än den som anges i 27 kap. 33 § första stycket RB ger inte grund för att skjuta upp respektive underlåta en underrättelse.

Av förarbetena till 27 kap. 33 § RB framgår att det i varje enskilt fall ska göras en noggrann prövning av om den enskilde ska underrättas om tvångsmedelsanvändningen eller inte. Det ska dessutom i efterhand vara möjligt att kontrollera om det har varit korrekt att inte underrätta den enskilde.⁵

3.2. Förstöring av material

Reglerna om bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från bl.a. hemlig övervakning finns i 27 kap. 24 § RB. Av bestämmelsen framgår att material, i de delar det är av betydelse från brottsutrednings-synpunkt, ska bevaras till dess förundersökningen har lagts ner eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Materialet ska därefter förstöras.

---

³ Åklagarmyndighetens RättsPM 2012:8 s. 66 f.

⁴ Prop. 2006/07:133 s. 44 f. Se även Åklagarmyndighetens RättsPM 2012:8 s. 62.

⁵ Prop. 2006/07:133 s. 44.

4. UTREDNINGEN

Nämnden har tagit del av handlingarna i tvångsmedelsärendet. Av handlingarna framgår såvitt nu är av intresse följande.

Åklagaren har inledningsvis ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning genom inhämtning av uppgifter om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som funnits inom ett visst geografiskt område (s.k. basstationstömning). Åklagaren har samma dag ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning avseende två personers telefonnummer. Ansökningarna har gjorts i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas. De båda tillstånden avser historiska uppgifter om såväl meddelanden som geografisk positionering under en tidsperiod om fyra veckor. Såvitt framgår av handlingarna fanns vid tidpunkten för ansökningarna ingen skäligen misstänkt i ärendet. I samtliga ovan nämnda tillståndsbeslut anges brottet människorov som grund för tvångsmedelsanvändningen.

Åklagaren har efter en tid valt att lägga ner förundersökningen med motiveringen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. Åklagaren har i samband härmed fattat beslut om att underlåta att underrätta de enskilda om den hemliga övervakningen. Som skäl för beslutet har åklagaren angett bl.a. att underrättelse inte ska lämnas, att brottsmisstanke inte finns och att de enskilda inte varit misstänkta för brott, att övervakningen har avsett en kort tid och att integritetsintrånget kan antas vara ringa samt att en underrättelse med hänsyn till omständigheterna vore uppenbart utan betydelse och att det dessutom finns synnerlig anledning att underlåta underrättelse just i detta fall.

Åklagaren har knappt fyra veckor därefter fattat två beslut om att skjuta upp underrättelse till de enskilda med hänvisning till sekretess enligt 18 kap 1 § respektive 35 kap. 1 § OSL och även angett den ovan angivna motiveringen som grund för besluten. Åklagaren har sedan vid ytterligare tre tillfällen beslutat att skjuta upp underrättelse med hänvisning till sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL och den ovan angivna motiveringen. Drygt ett år efter det första beslutet att skjuta upp underrättelse till de enskilda har åklagaren fattat ett andra beslut om att underlåta underrättelse och då hänvisat till sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL och även här angett tidigare angiven motivering som grund för beslutet.

I ärendet finns beslut av åklagaren om förstöring som är daterat drygt tretton månader efter att förundersökningen lades ner.

Med anledning av de iakttagelser som gjorts har nämnden ställt ett antal frågor till handläggande åklagare. Åklagaren har bl.a. ombetts att redogöra för den valda hanteringen av underrättelse till de enskilda. Trots att åklagaren tillställts

ett antal mycket tydligt formulerade frågor har svaren varit ofullständiga. Av svaret framgår sammanfattningsvis att åklagaren gjorde – och alltså gör – bedömningen att det med anledning av situationen och de speciella omständigheterna i ärendet inte vore anständigt att störa de enskilda med en underrättelse om att hemligt tvångsmedel använts. Vidare har åklagaren uppgett att det finns situationer som lagstiftaren inte kunnat förutse och, utan någon närmre förklaring, upprepat delar av den motivering som lämnats i tidigare beslut om att skjuta upp respektive underlåta att underrätta de enskilda. På fråga varför beslut om förstöring har fattats drygt tretton månader efter att förundersökningen lades ner har åklagaren uppgett att reglerna om förstöring, möjligen felaktigt, tolkats så att sådan inte skulle ske förrän underrättelse skett eller frågan annars slutligen avgjorts. Enligt åklagaren har tolkningen av gällande regler om när förstöring ska ske nu ändrats.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

5.1. Underrättelsehanteringen

I det granskade ärendet har åklagaren i samtliga beslut om att skjuta upp respektive underlåta underrättelse hänvisat till att övervakningen avsett en kort tid och att integritetsintrånget kan antas vara ringa. När det gäller vad som kan anses utgöra ett ringa integritetsintrång har nämnden tidigare uttalat att ett sådant typiskt sett inte kan anses föreligga då trafik- och lokaliseringssuppgifter inhämtats under en period av åtta dagar.⁶ I det nu granskade ärendet har inhämtningen avsett sådana uppgifter under en förhållandevis lång tid. Mot denna bakgrund och då det inte framkommit omständigheter som ger anledning till en annan bedömning anser nämnden att integritetsintrånget i det granskade ärendet inte varit ringa. Det kan också konstateras att det inte varit möjligt att skjuta upp underrättelse på angiven grund.

Som skäl för att skjuta upp respektive underlåta underrättelse har åklagaren även angett att en underrättelse med hänsyn till omständigheterna vore uppenbart utan betydelse. Åklagaren har emellertid inte kunnat svara på vilka omständigheter som beaktats och legat till grund för den bedömningen. Mot denna bakgrund och då det i övrigt inte framkommit några sådana omständigheter anser nämnden att det inte varit motiverat att underlåta underrättelse med hänvisning till att en sådan vore uppenbart utan betydelse. Inte heller på denna grund har det varit möjligt att skjuta upp underrättelse till de enskilda.

---

⁶ Se nämndens uttalande den 14 juni 2018 ”Handläggningen av ett tvångsmedelsärende vid Åklagarkammaren i Eskilstuna” dnr 195-2017. Se även nämndens uttalande den 15 december 2020 ”Granskning av beslut och underlag för beslut om att inte underrätta enskilda om hemlig övervakning i fall där integritetsintrånget har bedömts vara ringa” dnr 178-2019.

Det kan vidare konstateras att det på grund av vad som anförts av åklagaren varit svårt för nämnden att bedöma om det av sekretessskäl varit motiverat att skjuta upp respektive underlåta att underrätta de enskilda. Utifrån tillgängligt underlag går det inte att utläsa vilka uppgifter som åklagaren beaktat vid bedömningen av sekretessen. Varken den motivering som återkommer i åklagarens beslut eller remissvaret ger några svar. I den utredningssituation som förelåg har nämnden svårt att se att det varit motiverat att skjuta upp underrättelse med hänvisning till sekretess. Det framstår också som märkligt att frågan om sekretess prövats trots att åklagaren samtidigt bedömt att det förelegat skäl att underlåta underrättelse med hänvisning till att integritetsintrånget varit ringa och att en underrättelse vore uppenbart utan betydelse. Åklagaren har dessutom i samtliga beslut som rör underrättelse, liksom i sitt remissvar, angett att det förelegat synnerlig anledning att underlåta underrättelse i just detta fall, trots att någon sådan undantagsgrund inte finns angiven i lag.

Enligt nämnden förtjänar åklagarens hantering av underrättelse till enskilda kritik. Nämndens uppfattning är att de enskilda, såvitt framkommit, borde ha underrättats om den hemliga tvångsmedelsanvändning som riktats mot dem. Hanteringen ger emellertid intrycket att någon egentlig prövning inte har gjorts och att åklagaren från början haft inställningen att de enskilda inte skulle underrättas. Även om nämnden kan ha förståelse för att det kan uppkomma situationer som lagstiftaren inte förutsett så är det från ett rättssäkerhetsperspektiv angeläget att undantag från underrättelseskyldigheten endast görs på de grunder som anges i lag. Nämnden vill också understryka vikten av det i varje enskilt fall, och vid varje givet tillfälle, görs en noggrann och individuell prövning av om den enskilde ska underrättas om tvångsmedelsanvändningen eller inte samt att det i efterhand går att kontrollera vad beslutet grundas på.

Med anledning av att granskningen försvårats genom att de svar som åklagaren lämnat beträffande underrättelsehanteringen varit ofullständiga finner nämnden även anledning att påminna om att de myndigheter som omfattas av nämndens tillsyn är skyldiga att lämna begärda uppgifter.⁷

5.2. Förstöring

Genom reglerna om förstöring ska det säkerställas att material från hemliga tvångsmedel inte bevaras i större utsträckning eller under längre tid än nödvändigt. I det granskade ärendet har förstöringsbeslutet fattats först tretton månader efter att förundersökningen lades ner. I de ärenden där det inte finns några särskilda omständigheter som motiverar att beslut om förstöring dröjer har nämnden tidigare uttalat att en tidsutdräkt på två månader innebär att beslutet

---

⁷ 4 § lag (2007:980) om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet.

inte har fattats med erforderlig skyndsamhet.⁸ I det granskade ärendet har förstöringsbeslutet dröjt oacceptabelt lång tid. Dröjsmålet har uppgetts bero på att reglerna om förstöring tolkats på ett felaktigt sätt. Detta är enligt nämnden svårbegripligt och anmärkningsvärt.

6. BESLUT

Med den kritik som ligger i det sagda avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Christina Linderholm och Björn von Sydow (enhälligt).

Föredragande: Maria Gylder

Expedition till:

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (Göteborg)

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

---

⁸ Se t.ex. nämndens uttalande den 28 mars 2019 ”Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Helsingborg” dnr 49-2018.